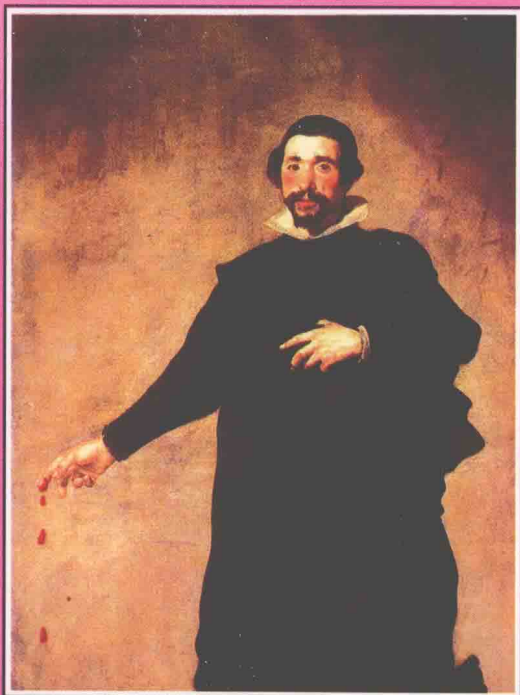

● شەتەلدەك ئىگىلى دەپى تۇندىلارنان تاغدا ماللار ●

ھامىلەون

چەخوۋ (روسسىيا)

شىنجاڭ اسەمونەر - فوتوسۇرەت باسپاسى

شەتەلدىڭ ايگىلى ادەبىي تۈنىدىلارىنان
تاخداماللار

حامەلەون

چەحوۋ (روسىيا)

حانزۇشادان اۋدارعان : قاھار ۋىلامجان ۋلى

شىنجاڭ اسەمونەر - فوتوسۋرەت باسپاسى

本书根据中国少年儿童出版社 2000 年 12 月第 1 版第 1 次
印刷版本翻译出版。

责任编辑:卡哈尔·伊斯拉木江

责任校对:古丽

美术编辑:阿扎提·巴拉提
叶尔江·铁流

审 定:卡哈尔·伊斯拉木江

世界经典文学作品赏析

变色龙 (哈萨克文)

卡哈尔 译

新疆美术摄影出版社出版

新疆新华书店发行

新疆新华印刷厂制版

新疆新博文印刷有限公司印刷

2009年8月第1版 2009年8月第1次印刷

开本: 787×970毫米 1/32 印张: 5.5

ISBN 978-7-5469-0016-2

定价: 7.50元

مازمۇنى

1		حامەلەون
9		«مانساپتىنىڭ» ۋىلىمى
15		ساھارا
137		«حامەلەونغا» (تۈپ نۇسقاغا) تالداۋ
143		«مانساپتىنىڭ ۋىلىمى» تالداۋ
148		«ساھارغا» تالداۋ

حامەلەون*

ۋستىنە جاڭا اسكەري پالتو كىگەن ، قولىندا كوتەر-
گەن دورباسى بار بارلاۋىشلار باستىنى اۆچۈمۈلوۋ بازار
الاڭقىسىن قاق جارا كەلە جاتتى . ەلەۋىشنىە سىقاي قاراقات
تولتىرىپ العان ، قىزىل كۈرەڭ شاشتى بارلاۋىشى اسكەر
ارتىنان ەرىپ كەلەدى ؛ اينالا تىم - تىرىس ، الاڭدا ەشكىم
كورىنبەيدى

— ءماسساغان ، مىناۋ ولەم قاپقىردىڭ ءۇرۋىن قاراي
گور ! — دەدى اۆچۈمۈلوۋ شاۋىلدەپ ۇرگەن داۋىستى ەستى
سالا ، — وي ، جاراندانار ، ۇستاڭدار انانى ! بۇل كۈندەرى
كىسى قاپقان ونىڭ نەسىن العان ! ۇستاڭدار دەيمىن ،
ۇستاڭدار ، ويىاي ، ۇستاڭدار
انادايدان ءىتتىڭ ۇرگەن داۋىسى ەستىلەدى . اۆچۈمۈ-

* حامەلەون — كەسەرتكىلەر وتريادى تارماعىنىڭ ءبىر تۇقىمداسى . نەگە-
زىندە افريكا ، ماداگاسكاردا ، وڭتۇستىك ەۋروپا ، باتىس جانە وڭتۇستىك ازىادا
تارالعان . كوپتەگەن ءتۈرى اعاش بۇتانى مەكەندەيدى . تىرشىلىك جاعدايىنا
قاراي ءتۈسىن قۇبىلتىپ وتىرادى . جەمىن بىرنەشە ساعات قوزعالماي وتىرىپ
اڭدىپ ۇستايدى . ءار ءتۈرلى ناسەكوممەن قورەكتەندى . ءىرى تۈرلەرى ۇساق
ومىرتقالارى جەيدى .

لوۋ داۋىس شىققان چاققا قارايلاپ ەدى ، ساۋداگەر پەچۋگىننىڭ اعاش ماتەريالدارى زاۋودىنان ارتىنان قارايلاي اقساڭداغان بەتى ءبىر ءيت ۇشىرتىپ كەلەدى ەكەن . قاتىر - ما گۈلدى جەيدە جانە كازەكەي كىگەن جالاڭ ءتوس بىرەۋ ونى قۇپ كەلەدى ، ۇمتىلا بەرىپ تاپ بەردى دە ، ارتقى ايامنان شاپ بەرىپ ۇستاي الدى ، ءيتتىڭ قىڭسىلاۋى - اق مۇڭ ەكەن ، بەينە جەردەن تەسىپ شىققانداي - اق جان - جاقتان ساۋىلداپ جەتكەن ءبىر توپ ادام : ونى قويا بەرۋشى بولما ! — دەپ شۇ - شۇ ەتتى .

— ءس ناسىرعا شاپتى ما قالاي ، باسشىم ! — دەپ قالدى بىردە بارلاۋشى اسكەر .

سول جاعىنا قاراي بۇرىلا بەرگەن اۋچۇمۇلوۋ ادامدار شوعىرىنا قاراي اياڭدادى . اعاش ماتەريالدارى زاۋودىنىڭ قاقپاسى الدىندا كازەكەي كىگەن الگى كەۋدەسى اشىق جالاڭ ءتوس وڭ قولىن جوعارى كوتەرگەن قالپى قان - قان ساۋساعىن كوپكە كورسەتىپ تۇر . مۇنىڭ التىن - كۇمس زەرگەرى حرىۋكىن ەكەنن ول سالعان جەردەن تاني كەتتى . ءستى ناسىرعا شاپتىرعان مىنا قىلمىستى الدىڭعى ەكى ايامىن جازا ءدىرىل باسىپ كوپ ورتاسىندا قالشىلداغان بەتى جەردە جاتىر . ول ءسىلى ارقاسىندا سارى تەڭبىلى بار كىشكەنتاي اق تازى ەدى . سوراسى اققان مىناۋ بەيشارا يىتتە ۇرەي قالماغان .

— نە بولدى سولغۇرلى ؟ — دەدى اۆچۇمۇلوۋ كوپشە -
لىكتى كىيىپ - جارا شكە كىرىپ ، — بۇل ارادا نەمىپ
تۇرسىڭ ؟ قول كوتەرىپ ، ساۋساعىڭدى كورسەتكەنىڭ
قايتكەنىڭ ؟ جاڭجال شىعارىپ جۇرگەن كىم
ءوزى ؟

— باشىم - اۋ ، ەشكىمگە ەشپىر زالالىم جوق ءوز
بەتمەن كەلە جاتقام دەي بەرگەن حريۇگىن
اۋزىن باسا جوتەلىپ كەپ قالدى ، — مەن مېتري مېتريچە -
پەن اعاش ماتريالى تۇرالى جايىن سويلەسىپ تۇرعامىن ،
كەنەت مىناۋ انتۇرغان جەتپ كەلدى دە ، ساۋساعىمدى
قارايتان - قاراپ تىستەپ كەپ الدى مەنى كەشە -
رىڭىز ، قول ۇستايتىن نازىك جۇمىسپەن اينالىسقان قاتار -
داعى ءبىر قارا جۇمىسشىمىن عوي وسى جايلى
دە ول ەكەۋى بىردەي ماعان قۇن تولەۋگە ءتيس ، ويتكەنى
مەنىڭ مىناۋ ساۋساعىم ءبىر جۇما بويى كادەگە جاراى
قويماس ەندى باشىم - اۋ ، ادام بالاسى حايۋان -
نىڭ زالالداۋىنا توزۇگە ءتيس دەيتىن زاكۇن زاڭدا دا
جوق شىعار ادام بىتكەندى ءوستىپ زالالداي
بەرسە ، وندا وسىلايشا ءومىر كەشكەندىڭ دۇنيەدە نەسى
ءسان ؟

— ە ، ە دۇرىس ايتاسىڭ —

دەدى قاباعىن شىتا قاتۇلانا ءتىل قاتقان اۆچۇمۇلوۋ ، —

«يا، بۇل ءوزى كىمنىڭ ءيتى ەكەن؟ مۇنىڭ جايىن تەكتە. مەي تىنبايىمىن. ءيتىن ەركىنە قويا بەرگەندەردىڭ اۋسەلە. سىن كوزىنە ءبىر كورسەتەيىن بالەم! ادەتتە زالڭ - زاكۇندە. گە قۇلاق اسپايتىن مىرزالاردى ەندى باسقاراتىن كۇن جەتە. تى! انتۇرعان زاندەمىلەرگە اقشالاي ايىپ سالساق، سوندا عانا ءيتىن ەركىنە جبەرگەننىڭ ءدامىن تاتاتىن بولادى! ولاردىڭ سىباعاسىدىن مەن ءبىر بەرەيىن بالەم! ەي، ەرەلىن — بارلاۋشىم، كىمنىڭ ءيتى ەكەننىن تەكتە دە، ماعان مالىمدە، مۇنداي ءيتى تاباندا ءولتىرىپ تاستاعان راۋا. تەز بول، ءستى اياقسىز قالدىرما! مۇندايدىڭ كۈبى - اق قۇتىرعان ءيت ايتىڭدارشى، مىناۋ تەگى كىمنىڭ ءيتى؟

— سىگىلوۋ گەنەرالدىڭ ءيتى عوي دەيمىن وسى! — دەدى تاغى بىرەۋ.

— سىگىلوۋ گەنەرال دەيسىڭ با؟ وي، ەرەلىن، شىجىعان مىناۋ سىتىقتا ولەتىن بولدىم، پالتومدى شەشىپ جبەرشى، بايقايمىن، كۇن جاۋاتىن سياقتى ءبىر سىكە اقبلىم قايران: سەنى قاپقانى قالاي؟ ساۋساعىڭا ونىڭ اۋزى جەتكەن بولدى عوي، كاندىگەن مىناۋ كىشكەنە ءيتتىڭ سۇرقىن كوردە، دوڭكىگەن سەنىڭ دەنەڭدى كور! ءاسلى سەن قولىڭدى شەگەگە الدىرىپ الپ، زياننىڭ ورنىن تولەتىپ الماققا وسىلاي سىتەپ وتىرعانىنان

— تورەم - ۋا ، ول قىزىق بولسىن دەپ تەمەكسىدە -
 نىڭ تۇقىلىن ئىتتىڭ تۇمىسىغا پارا بەرگەن تۇستا قولىن
 قاۋىپ المادى ما بۇل ءوزى ءبىر اڭگۇدىك نەمە !
 — وتتاپسىڭ ، جالغىز كوزدى سايتان سول ! ەشئار -
 سەنى كورمەي تۇرىپ بەتالدى وتتاعانىڭ نە سەنىڭ ! قۇداي
 الدىندا كىمنىڭ اق سويلەپ تۇرغانىن مىنا ۇلكەن كىسىدە -
 نىڭ ءوزى انىق بىلەدى ەگەر مەن جالغان سويى -
 ىلەپ تۇرغان بولسام ، وندا سۇديانىڭ الدىنا بارىپ بەتتەسە -
 ىيك ، تورەلىگىن سول ايتسىن .

— شىن ايتاسىڭ با؟

— شن ایتام ، تا قسر !

5

دەيسىڭ ؟ ! مىنا ميعۇلانىڭ مىي قايدا كەتتى ەكەن دەشى ؟
 پەتەربۇرگ پەن موسكۋالىقتارعا وسىندايتىن كەزىگە قالسا
 قايتەر ەدى ؟ ولار زالىڭ - زاكۇنىڭكە پىسقۇرپ تا قاراپ
 جاتپايدى ، كوزدى اشپ - جۇمعانىشا - اق ونىڭ تىنىسىن
 ءۇزىپ ، لەزدە ونى قۇرىدىمعا جىبەرەدى ! ەي ، حريۇگىن ،
 سەنىڭ زىندانالغان ءتۇرىڭ مىناۋ ، بۇل سىكە ەكەۋىمىز يە
 بولماساق كىم يە بولادى ولاردىڭ سازاين بەرە -
 تىن كەز ەندى جەتتى

— گەنەرالىدىڭ ءيتى بولۋى دا عاجاپ
 ەمەس دەدى ويلاننا قالعان بارلاۋشى
 ساقشى ، — بەتەندە جازىلعان جازۋ جوق
 ەمەس پە نەشە كۇنىڭ الدىندا سول قورادان
 ءدال وسىندايتىن ءبىر ءيتى كورپ قالىپ ەدىم .
 — دۇرىس ايتاسىڭ ، مىناۋ ءوزى ناق سول گەنەرالى -
 دىڭ ءيتى ! — دەدى تاغى بىرەۋ .

— ەي ، باۋدىرىم ەرەلىن ، پالتومدى كىگىزىپ
 جىبەر جەل تۇراتىن سياقتى ، كۇن سۋىتىپ
 بارادى عوي ءوزى مىنا ءيتى گەنەرالىڭ ۇيىنە
 اپاردا ، انىعىن ءبىلىپ كەل . جۇرگەن جەرىنەن باستىن
 تاۋىپ الپ ، اپارىپ بەرۋگە مەنى جىبەردى دە
 بۇدان بىلاي يىتتەردىن كوشەگە بەتالىدى جىبەرمە -
 سىن مىناۋ ءوزى باعالى ءيت بولپ جۇرمەسىن

وسى ؛ ەسىن بىلمەگەن ەسەكتىڭ ەبارى مەنە وسلايشا تەمەكىنىڭ تۇقىلىن تۇمسىققا تاياتا بەرسە ، ەيت بىتكەن قۇرىپ جوۋالماي ما ! ەيت دەگەن باۋالى ھاۋان عوي ەي ، سىلىمىك نەمە ، قولىڭدى ەتۇسىر ەندى ! دويال قولىڭدى جوۋارى كوتەرگەنىڭ قايتكەنىڭ ، ەبار ەستى ەوزىڭنىڭ جاماندىغىنان كور !

— انە ، گەنەردىڭ اسپازى كەلە جاتىر ، سودان سۇ- رايىق وي ، پروكور ، باۋىرىم ، بەرى تامان كەل- شى ! مەنا ەيت سەندەردىڭ ەۋىدىڭ ەيتى مە ؟

— قايداغىنى ايتادى ەكەنسز ! بىزدە مۇنداي ەيت ەۋمىرى بولغان ەمەس !

— ونداي بولغاندا قۇر ارامتەر بولپ ۇغىسىپ جاتۇد- مىزدىڭ قاجەتى دە جوق ەكەن ، — دەدى اۋچۇمۇلوۋ ، — ەتۇز ەيتى ەكەن بۇل ەندەشە ! كوپىرىپ بوسقا ساندالمىق ەندى ، ەتۇز ەيتى بولسا ەتۇز ەيتى — اق بول- سىن ونى تاباندا — اق ولتىرە سالۇ كەرەك .

— بۇل ەبىزدىڭ ەۋىدىڭ ەيتى ەمەس ، — دەدى پروكور ەسوزىن جالعاپ ، گەنەردىڭ اعاسىنىڭ ەيتى ، ول كىسى بىرنەشە كۈننىڭ الدىندا وسى اراعا كەلگەن . مۇنداي ەيتى گەنەرال جاقتىرتپاعانىمەن ، ول كىسى جاقتىرتادى ەكەن

— ول كىسىنىڭ اعاسى كەلىپ پە ەدى ؟ ۋلادىمىر
يۋانىچ پە ؟ — ءوڭى بىردەن ءجىسىپ سالا بەرگەن
اۋچۇمۇلوۋ كۈلىمسىرەي ءتىل قاتتى ، — وي ، جاساعان ،
بىلمەي قالعان ەكەنمىن ! ول كىسى ءبىر مەزەتكە تۇرۇ
ءۇشن وسى اراعا كەلىپ پە ەدى !
— ءيا ، سولاي

— ە ، جاساعان اللا - اۋ ءنىسن ەسكە-
رىپ كەلگەنن مەن نەگە بىلمەي قالدىم ەكەن
دەشى ! ەندەشە بۇل اعايدىڭ ءىتى بولدى عوي ؟
جادىراپ قالعانمىدى قاراشى مۇنى ءسىز الپ
كەتىڭىز جامان ەمەس ، شىراقى ءىت ەكەن
ءوزى مىنا نەمەنىڭ ساۋساعىن ءبىر تىستەگەن-
نەن - اق قاناتقان ! حا-حا-حا ءجا ،
ەندى ، قالىراغانىڭ قايتكەنىڭ ؟ و ، دارىعاي ،
مىنا نەمەنىڭ ساعان بۇرتيا قالعانىن ايتپايسىڭ با سۈيكم-
دى كۈشىگىم اۋ

ءىتتىڭ اتىن اتاعان پروكور ونى جەتەلەدى دە ، اعاش
ماتەريالدارى زاۋودى قاقپاسى الدىنان كەتە باردى
ءبىر توپ ادام حريۇگىنگە قاراپ قارقىلداپ كۈلىپ قالا
بەردى .

— تۈبىندە ونىڭ سازاينىن ءبىر بەرەتن بولامىن ، —
دەپ نىزبارلانا ءتىل قاتقان اۋچۇمۇلوۋ پالتوسىن قاۋسىرا

تۈستى دە ، بازار لاڭقىسىن قاق جارا ءوز جونىمەن كەت-
تى .

مانساپتىنىڭ ءولمى

جانغا جايلى كۈندەردىڭ ءبىر كەشىندە جايدارى مىنەز-
دى يۋان دمىتريچ چەرۋاباكوۋ اتتى ءبىر جاي قىزمەتشى
تەاترخانىنىڭ ءدال ورتاغى 2 - قاتارىندا «گەناۋەيلەنىڭ
قوڭىراۋىن» دۇربىمەن وتە ءبىر زەر سالا بىداعا تپەن كو-
رىپ وتىردى . سونان كەنەت بەت - اۋزىن تىجىرايتىپ ،
كوزىن سىعارايتا قالعان ونىڭ تىنىسى بىردەن تارىلا ءتۈس-
تى ءدۇربىسىن الپ ەڭكەيە بەرۋى - اق مۇڭ
ەكەن ، تۈشكىرىپ كەپ قالدى !!! وتىرعانداردا ونىڭ
تۈشكىرگەنىن ءبىلدى . قاي جەردە بولماسىن كىم - كىمدە
تۈشكىرەدى عوي ، بۇل ارىنە ايىپ ەمەس . اۋىل ادامدارى
دا ، بارلاۋشى ءمانساپتى دا ، ءتىپتى ەرەكشە ۇقىقتى ورگان-
نىڭ اقىلىشى ءمانساپتىسى دا ، بىتكەن كوپشىلىك تە تۈش-
كىرەدى . سونان ول اسپاي - ساسپاي بەت ورامالىمەن
بەتىن ءسۈرتتى دە ، وتە ءبىر ادەپتى ادامدارداي باسقالاتىڭ
شىرقىن بۇزغان جوق شىعارمىن دەگەن ويمەن جان -

جامىنا قارايلادى . قاراۋىن قاراسادا ، وزىنشە قوبالجي قال-
دى . الدىڭغى ءبىرىنشى قاتاردا وتىرعان جۇدىرىقتاي شال
قولعابىمەن تاقىر باسىن جانە موينىن سۇرتكىلەپ ، وزىنشە
الدە نەنى كۇبىرلەپ وتىر . مۇنىڭ قاتىناس مينيسترلىگىدە
دە اكىمشىلىك جۇمىسىپەن اينالىسقان گەنەرال پۇلىسچالوۋ
كەنەن سالعان جەردەن تاني كەتتى .

— ونىڭ ۇستىنە تۇكىرىگىمدى شاشىراتىپ الدىم با
قالاي ءوزى ! — دەپ ول ويلانا قالدى ، — باسقا ورنىنىڭ
ادامى ، ونىڭ ۇستىنە مەنىڭ ۇستىمەن قارايتىن باسشى
بولماغانىمەن ، مۇنىڭ مەنىڭ ۇيات بولدى ، ارينە ودان
كەشىرىم سۇراۋعا ءتيسىپىن . سونان ول ءجون عانا جوتە-
لىپ قالدى دا ، قۇلاق تۇبىنە تاقاۋ كەلىپ :

— كەشىرىڭىز تاقسىر ، ابائىسىزدا تۇكىرىگىمدى ۇس-
تىڭىزگە شاشىراتىپ الدىم دەدى .

— وقاسى جوق ، وقاسى جوق
— اتەي ىستەگەم جوق ، قۇداي الدىندا مەنى كەشىرە
كورىڭىز !

— وي ، ەندى ورنىعىپ وتىرىڭىزشى ءبىر ۋاق ! مەن
ەندى ويىن كورەيىن !

قىرىنان قىسىلغان چەرۋاباكوۋ قايتەرگە بىلمەي وزىدە-
شە جىميا كۇلدى دە ، ويىنعا نازار اۋداردى . ءبىراق جاي-
سىزدانىپ ، تىقىرشىپ وتىرا المادى . قىسقا مەرزىمدى

دەمالىس ارەدىگىندە ونىڭ الدىنان بىرنەشە دۇركىن ءوتىپ بارىپ جۇرەك توقتاتا ءتىل قاتتى :

— ۇستىڭىزگە تۈكرىگىمدى شاشىراتىپ الدىم ،
مىرزا ، وقىياتتا بولدى كەشىرە كوردى .
ئىڭىز مەنى

— وي ، بولدى ، بولدى ەندى ، ۇمىت بولعان ءستى
ايتا بەرگەنىڭ قايتىكەنىڭ ! — دەدى تىنىشى كەتكەن گەنە .
رال اۋزىن بۇرتىتىپ .

— ۇمىت بولعان ءس دەيدى ، كىسىگە الارا قارالغان
ءتۈرى جامان مىنانىڭ ، — دەپ ويلانا قالغان ول گەنەرالعا
شۇبالانا ءبىر قاراپ قويدى ، — ءوزى تاغى سويلەگەندى
جاقتىرتپايدى ەكەن . ءستىڭىزدا بولغان جاينى وعان
تۇسىندىرەيىن تۈشكىرۋ دەگەن قالپىتى قۇبىد .
لىس قوي ، ول مەنى اعات ءتۈسىنىپ جۇرمەسىن . قازىر
وسىلاي ويلاماعانىمەن ، تۈبىندە سولاي دەپ ويلاماسىنا كىم
كەپىل !

سالىنى شۇعا كەتە ۇيىنە ورالغان ول ايلەنە جاعدايدى
ايتتى . احۋالدى ءبىلىپ ، بۇل ءستى كاپەرىنە دە الماعان
ول از — كەم تىكسىنىۋى تىكسىنسە دە ، كۇيەۋىنەن ونىڭ
باسقا ورنىدا سىتەيتىن كىسى ەكەنىن ۇعىپ كوڭىلى ورنىد .
عا باستادى .

— دەسەدە ، ودان كەشىرىم سۇراغانىڭ ءجون سىياق-
تى ، — دەدى ايەلى ، — سونشا كوپتىڭ ورتاسىندا ماعان
قۇرمەتسىزدىك ىستەدى دەپ جۇرمەسەن ول ءالى !
ەرتەسى ءبىر كىەرىن كىيىپ ، شاش - ساقالىن الدىر-
عان ول ءىستىڭ جايىن ۇعىندىرماق بولپ گەنەردىڭ
قوناق كۇتۋ بولمىنە كىرىپ باردى جاعداي ايتا
كەلگەن قالىڭ ادامنىڭ ورتاسىندا تۇرعان گەنەرال ولاردىڭ
تالاپ - پىكىرىن ەستىپ تۇر ەكەن .
بىرنەشە ادامنىڭ تالاپ - پىكىرىنە جاۋاپ قايتارعان
گەنەرال باسەن كوتەرە چەرۋىباكوۋتى كورپ قالدى .
— ەسىڭىزدە شىعار ، اقساقال ، كەشە
دەدى كۇمىلجى ءتىل قاتقان چەرۋىباكوۋ ، — ابىسىزدا تۇش-
كىرىپ قالدىم ، كەشىرىڭىز مەنى
— تىنىشىمدى العانى - اي مىنانىڭ مۇنىڭ
جايىن ءبىر قۇداي بىلەدى ! مەندە ءسىزدىڭ جۇمىسىڭىز
بارما ەدى ؟ — دەدى گەنەرال بۇيىمتاي شارۋاسىن ايتا
كەلگەن تاغى بىرەۋگە .
— ادامعا دۇرس جاۋاپ بەرمەيدى عوي ءوزى ، —
دەپ ويلانا قالدى ول ، — ءوڭى دە اعارىپ كەتپتى ، ماعان
رەنجىگەن ەكەن بۇيتسە قايتىپ بولادى ، نەدە
بولسا ءىستىڭ باسەن اشپ ارىلايىن .